

Yeni Dünya Göç Sistemi: Avrupa Odaklı Modern Analiz

New World Immigration System: A Modern Analysis Focused on Europe

Fatih ÇAM¹

Abstract

The history of migration develops along with the history of humanity. In history, many societies or people have migrated with the aims of finding new living space, reaching to new and livable lands. Even though migration occurs as a result of external obligations which have different sources in many aspects, they may happen voluntarily as well as obligatory reasons. Developments in the internal structures of countries, political and economical difficulties, outbreaking of wars in other countries, natural disasters, famine, frequently seen violations of law and human rights force people to abandon the places they live in legal or illegal ways. Rapid population growth in developing and underdeveloped countries and negative economical conditions related to this, unemployment, developments in means of communication and transportation as a result of globalization, civil wars, terrorism, increase in illegal migrant smuggling and insufficient punishment in this subject, along with human trafficking which has now transformed into a global market, insufficiency of physical and legal restraints in fighting against illegal migrant smuggling can be considered among the factors which give way to the rise in international illegal immigration.

Keywords: Underdevelopment, Labour Force, Migration Politics, Identity, Capacity

Giriş

Göç kritik bir ifade ile coğrafi mekân değiştirmektir. Ancak insanlar, doğup büyüdüğü toprakları farklı sebeplerle terk etmektedirler. Göç kararı alan bireylerin, daha iyi yaşam koşullarına sahip olduğuna inandıkları yerlere (Avrupa Birliği, Kuzey Amerika gibi) gitmek için yaşadığı bölgeyi terk edebileceği gerçeği, yine dünya üzerinde bu bölgelerin en çok göç alan bölgeler olması sonucunu doğurmuştur. Göç olgusu, yalnızca tek bir boyutuyla değerlendirilemeyecek derecede “indirgenemez komplekslik” te bir yapı olduğundan, meselenin açıklanmaya çalışılan üç temel boyutunun üzerinde durulmasında fayda vardır. Anılan temel üç boyut için, iktisadi, siyasi-hukuki, sosyal ve kültürel boyut şeklinde bir ayırımı gitmek mümkündür. Başta refah seviyesinin yüksekliği ve bunun yarattığı özgürlükler penceresi bakımından Avrupa ve Kuzey Amerika, Az Gelişmiş

¹ Araştırmacı-Yazar, İstanbul, fatihsib@hotmail.com

Ülkeler’de yaşayan insanlar açısından birer cazibe merkezi konumundadırlar. Bu merkezilik; Dünyanın ve Avrupa’nın güvenlik politikalarını, küreselleşmenin etkisiyle özellikle son yıllarda tekrar gözden geçirmek zorunda bırakmıştır.

Yeni Dünya Göç Sistemi’nde insani gelişim ve göç bağlantılı politikaların, insan güvenliği yaklaşımından ayrı düşünülmesi olanaksızdır. Bu çalışmada küresel ölçekli savaşların bitmesinden ve iki kutuplu yapının şekil değiştirmesinin ardından tartışılmaya başlanan insan güvenliği konusunun devletler bazında hukuki ve sosyo-ekonomik boyutları da ele alınmaya çalışılmıştır. Yine, insan güvenliği ile uzlaşmış politik yaklaşımlarla birlikte göç olgusunun yeniden düşünülmesi gerektiğini de savunan çalışmada göç teorileri ve göçe neden olan faktörler incelenmiştir. Ayrıca farklı paradigmlar üzerinden Yeni Dünya Göç Sistemi içerisinde insan hakları ve etnisite kavramları değerlendirilmiştir. Mevcut politikaların tarihsel analizini yapabilmeyi gerekli koşulu olarak yakınçağ göç hareketleri ve devletler bazında ilk uygulamalar içerisinden örnekler seçilmiştir. Son dönemde yüksek sesle dikkat çekilmeye çalışılan etnopolitik çatışma alanları ve göç bağlantıları ayrıca ele alınmıştır. Esasında ekonomik gerekçelere bir tepki olarak gözüken kısıtlayıcı göç politikaları, gittikçe ekonomik açıklamalardan bağımsız hale gelmektedir. Bu yönüyle bu iddia göç olgusunu ideolojik ve milliyetçi politik bağlarla yakın ilişkili konuma getirmektedir. Dini, etnik, politik baskılar, aşırı nüfus ve açlık gibi nedenler insanları bir başka yerde yaşamaya zorlamaktadır. Sosyo-politik sebeplerle meydana gelen göç, günümüzde mülteci ve iltica kavramlarını gündeme getirmektedir. Dünya üzerinde ekonomik gerekçeler yüzünden göç edenlerin yanı sıra büyük oranda sığınmacı olarak göç etmek zorunda olan insanlar da vardır. I. ve II. Dünya Savaşlarından sonra Avrupa, Asya ve Afrika’da bir çok sınır değişmiştir. Bu ülkelerdeki insanlar yeni sınırlar sebebiyle bir ülkeden diğer ülkeye göç etmek zorunda kalmışlar ya da yaşadıkları yerde bir anda azınlık durumuna düşmüşlerdir.

İktisadi, Hukuki ve Sosyolojik Boyut

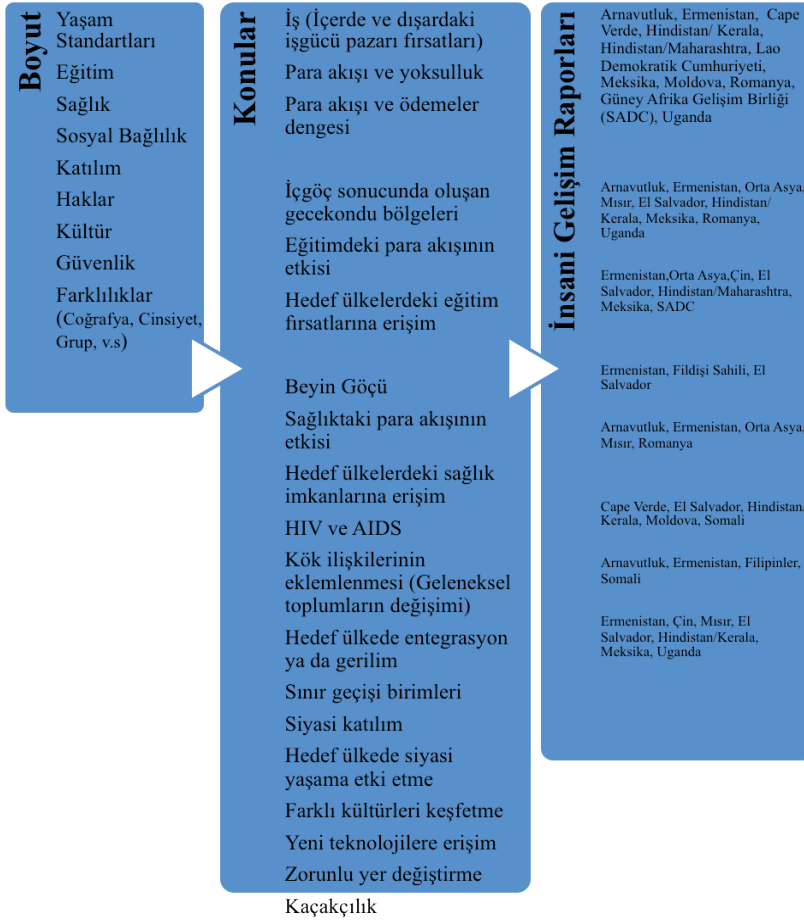
Üretim faktörleri arasında en önemlilerinden biri olarak kabul edilen işgücü ihtiyacı, göç konusunun da temel belirleyicisidir. Kolonyel eğilimli ülkelerdeki işçi ihtiyacı, başlangıçta Afrika üzerinden kölelik düzeneğiyle karşılanarak, tarım işçisi ve hizmet alanlarında kullanılmaktaydı. Sanayi devrimiyle birlikte işgücü ihtiyacı şekil değiştirmeye başlamıştır. Değişikliğin sonuçlarından birisi de, daha nitelikli işçi grupları tarafından oluşturulan örgütlü yapılardır. Bu durumda devletler; ücretler, işçilerin serbest dolaşımı ve göç konularında, kolonileşme sonrası alışkanlıklarını terk ederek yeni kontrol mekanizmaları geliştirmeye başlamışlardır. Özellikle Batı Yarımkürede yaklaşık ikiyüz yıl önce başlayan endüstri atılımlarının ardından ekonomik faaliyetler süratle tarım dışına kaymıştır. İşletmeler ve fabrika sahipleri yığınlar halinde işçi istihdam etmeye ve onlara düzenli olarak ödemeler yapmaya başlamıştır. Kalabalıklaşan nüfusun ihtiyaçlarını karşılaya-

mayan tarım kesimi bu kalabalıkların bir kısmını dışarı atmak zorunda kalmıştır. Bununla birlikte taşrada tarımsal ürünlerin fiyatları da düşmeye başlamıştır. Tam tersine, şehirlerde hizmet veya endüstri sektörlerinde çalışanlar düzenli gelire sahip olmanın garantisi altında yaşamaya başlamışlardır (USAK 2008, 263). Artan ekonomik yatırımların büyük oranlarda kentlerde yapılması hem kentlerin büyümesinde etkili olmuş hem de tarım faaliyetleriyle uğraşan kesimin verimliliğini dolaylı olarak düşürmüştür. Tarım verimliliğinin gerilemesi ve kentleşme arasındaki bu ters orantı diğer kamusal alanlarda da kendini göstermiştir. Eğitim, sağlık ve altyapı hizmetleri gibi hizmetlerin de kentli insana daha yakın olması, yatırım politikalarının bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Gelişen teknolojiyle birlikte tarımda kullanılan eski usul uygulamaların yerini makineler almaya başlamıştır. Bununla birlikte tarım alanındaki işgücü fazlası meydana gelmiştir.

“Endüstrileşme ve tarım dışı üretim faktörleri, göç konusundaki gerekli ekonomik altyapıyı hazırlamıştır. Ayrıca, fakirlik, işsizlik ve hatta politik baskılar göç potansiyelini belirlemekte yeterli değildir” (Yılmaz-Başçeri 1998, 495). 20. yüzyılda küresel göç hareketlerini belirleyen en önemli dinamikler bir taraftan dünyanın fakir bölgelerinde meydana gelen yoksulluk ve işsizlik gibi sebeplerden kaynaklanan göçmen arzı iken diğer yandan gelişmiş bölgelerdeki işgücü açığını göçmenlerin ucuz işgücü emeğiyle kapatmaya dayalı ekonomik yaklaşım olmuştur (ORSAM 2012, 10). Son yıllarda, dünya üzerinde düzensiz göç konusunda izlenen göç politikaları sonucunda oluşturulmuş sınırların denetimi ve güvenikleştirme uygulamaları sığınmacı kabulünü giderek azaltmaktadır. Sığınma talebiyle başvuran insanların bu politikalar neticesinde yasal yolları terkederek başka alternatif yollara yöneldiği tespit edilmiştir. “Örneğin, 2007 yılında iltica başvuruları Fransa’da % 9,7, Almanya’da % 9 oranında düşerken, buna paralel olarak İngiltere’de de son 14 yılın en düşük seviyesine inmiştir”. Uluslararası hukukta iltica konularında sığınma ve sığınmacılarla ilgili olarak 28 Temmuz 1951 tarihli “Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Cenevre Sözleşmesi” ve bu sözleşmenin 31 Ocak 1967 tarihli Protokolü temel belge olarak kabul edilmektedir (ORSAM 2012, 19).

“Mülteci sorununun uluslararası boyutunun büyümesi ve sığınmacının ülkesini terk ederek, kaybettiği haklardan dolayı içine düşeceği hukuksuz ortamın kaldırılması gereği, sığınmacıların durumunun uluslararası hukukta düzenlenmesi ihtiyacını doğurmuştur. Bu düzenleme yapılırken Birleşmiş Milletler’in İnsan Hakları Beyannamesi temel olarak alınmış, insanlık onuruna aykırı durumlarla karşılaşan ve bu yüzden göç etmek zorunda kalan sığınmacılara, bu temel hakları göç ettikleri ülkelerin sağlaması gerektiği Birleşmiş Milletler’de kabul edilmiştir” (Sönmezoğlu 1998, 498).

Tablo 1. İnsani Gelişim ve Göç Bağlantıları

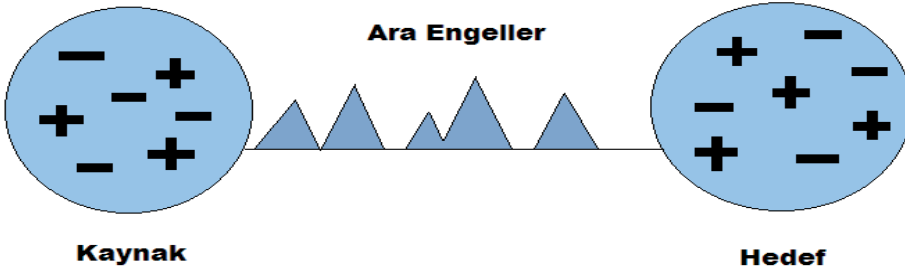

Kaynak: Paola Pagliani; “Mobility and Human Development in National and Regional Human Development Reports” IDP 2010, 22

Pagliani, insani gelişim konularında IOM’a sunduğu 2010 yılı raporunda; “uzun, sağlıklı, yaratıcı yaşamlar ve insanların özgürlüklerinin genişlemesi için sürdürülebilir aktif kalkınma şekillerine” ihtiyaç olduğunu belirtmiştir. Rapor, benzer ya da farklı gerekçelerle ülkelerinden ayrılmak zorunda kalan insanların uğradığı hak kayıpları neticesinde meydana gelen boşlukları doldurmak amacıyla yapılacak olan yasal çalışmalar ve küresel göç politikalarına yön vermesi amacıyla oluşturulmuştur. Raporda, uluslararası göç olgusunun tüm boyutları ile insan yaşamına etki eden yönleri ele alınmıştır. Ayrıca finansman, küresel boyutlar ve insan güvenliği konularının yanı sıra, küreselleşme, insan hakları, demokrasi ve

adli konular başlıklar halinde sıralanmıştır (Pagliani 2010). Pagliani'nin sunduğu raporda, Birleşmiş Milletler'in belirlediği kriterlerin uluslararası göç politikalarının oluşturulmasında resmi çerçeveye destek olarak kullanılan veriler içermektedir.

Lee (1969) tarafından geliştirilen push and pull (itme-çekme) teorisi, göç olgusunun temel karakteristiklerini açıklamak amacıyla ortaya atılmıştır. İtici faktörler, genellikle kaynak ülkelerin göç konusunda yürüttükleri olumsuz politikaları neticesinde meydana gelen işgücü göçü olarak tanımlamak mümkündür. Bu politikalara, düşük ücretler, işsizlik, yüksek vergiler örnek olarak gösterilebilir. Çekici faktörler ise hedef ülkelerdeki refah, yüksek işgücü ihtiyacı, dini ve politik özgürlüklerle nispeten iyi çevre algısı olarak özetlenebilir.

Şekil 1: Lee'nin İtme-Çekme Teorisi

Kaynak: Wei Li, Osvaldo Muniz ve Yvonne Schleicher. AAG Center For Global Geography Education "Why do people move to work in another place or country?" Based on Migration Conceptual Framework Lee, http://cgge.aag.org/Migration1e/conceptualFramework_Jan10

Lee'nin itme-çekme teorisi Şekil 1'de, pozitif ve negatif unsurlar bu faktörlere delalet etmektedir. İki kutup arasındaki engellerin dağ şeklinde temsili fiziksel olarak algılanmamalıdır. Örneğin; kısıtlayıcı göç kanunları muhtemel göç için zorlu bir bariyer olabilir. Göçe karar vermek, göç edilen yerde kalıcı olmak göçmenin ilk düşündüğü engeller olarak tanımlanır. İtme-çekme teorisinin mantığı hedef (+) çeker, kaynak (-) iter gibi görünse de, her iki noktada karşı motivasyonları içerebilmektedir.

Uluslararası Göç Ve Yasadışı Göçe Neden Olan Faktörler

1978’te Alejandro Portes, Meksikalıların ABD’ye yasadışı göçü hakkında bir problem olarak değil probleme bir çözüm olarak baktığını ifade etmiştir (Portes 1978, 470). İlgili beyanatta Birleşik Devletler otoritelerinin göç politikasıyla ülkenin işgücü piyasası ihtiyaçlarını yönetme konusundaki kabiliyetsizliğinden veya isteksizliğinden bahsetmiştir. Ekonomik ihtiyaç ve hükümet politikası arasındaki benzer bir uyumsuzluk, Batı dünyası ve özellikle Avrupa’da da gözlenmiştir. 1974’te politik tartışma adeta donmuştur. Öyle ki; devlet etkili bir göç yönetimi ile ulusal işgücü kıtlığına çözüm bulma kapasitesini kaybetmişti. Ortada bir göç krizi olduğuna dair popüler bir algı oluşmaya başlamıştı. Oysa ki, bu göç akımlarının yönetiminden çok, göçmenlere verilecek politik tepki kriziydi (Baldwin-Edwards 1994, 1-16).

Afolyan, göçün sebeplerini; nüfus artışı ve nüfus yoğunluğu, ekonomik kırılma ve borç, sosyokültürel meseleler, ekolojik felaketler, sosyal ağlar, hükümetlerin göç politikaları ve bölgesel ekonomik entegrasyon şekillerinde açıklar (Afolyan 2001, 10). Afrika örneğinde Adepojou, göç faktörlerini; işgücü artışı, ekonomik düşüş ve borç, etnopolitik çatışmalar, ekolojik bozulmalar başlıkları altında toplar. Bu bağlamda göç, bireyler ve aileler için bir hayatta kalma stratejisi olarak görülebilir (Adepojou 2004, 65).

Göç üzerine çok daha eski literatür, bazı çağdaş demografik literatürle birlikte nüfus artışının göç eğilimi ile direkt bağlantısı olduğunu varsaymaktadır (Ravenstein 1885, 167-227). Başka bir deyişle; yüksek doğum oranı yüksek göçe yol açarken düşük nüfus artışı dışarıdan göçe ihtiyacı doğurabilir. Ancak, bunların arasında küresel olarak hiçbir bağlantı olmadığını gösteren yeterli ampirik kanıtlarla birlikte göç üzerine bu yaklaşım terk edilmiştir. Gelişen dünyanın çoğunu kapsayan yüksek verimlilik oranlarına sahip ülkeler için önemli olan ekonomilerin yeni işgücünü absorbe edebilme kapasitesidir. Gelecekteki göç baskıları için hayati belirleyiciler, basit nüfus artışlarından ziyade istihdam yaratımı olacaktır.

Son çalışmalar gönüllü uluslararası göçü bir gelişim seviyesi olarak görme eğilimindedir. Bu seviye çok düşük bir gelişmişlik seviyesinden “orta-üzeri” gelir düzeyine geçişi göstermektedir. Bu görüşe göre göç gelişmemişlikten değil, gelişimin kendisinden ortaya çıkmaktadır. Genellikle; dünyanın ana işgücü ihracatçıları Kuzey Afrika veya Filipinler gibi orta ve orta-üzeri gelir düzeyine sahip ülkelerdir (Haas 2005, 678). Olesen, bu düşük ve orta gelir düzeyine ve yüksek göç oranına sahip ülkeleri “göç toplulukları” olarak adlandırmaktadır. Bu ülkelerin bir üst seviyesindeki ülkelerden itibaren göç, azalmaya başlar. Olesen, göç alan ve göç veren ülkeler arasındaki bu gelir seviyesini açıklarken (Amerikan doları alım paritesi ölçü birimi kabul edilerek) değişim oranlarını 1/3’ten 1/4.5’e kadar varsayar (Olesen 2002, 125-150). Yasadışı göçle mücadele ve düzenleme programlarının varlığına rağmen, yasadışı yabancı sayılarının durağan ya da artan

miktarlarda olduğu tüm dünyada kolaylıkla görülebilmektedir. Örneğin; yasadışı göç olgusu, başta Meksikalılar olmak üzere, ABD içinde azalmaksızın devam etmektedir. 2006 yılında Amerikan ekonomisinde 11 milyon yasadışı çalışan yabancı olduğu tahmin edilmektedir (Martin 2003, 6).

Avrupa’da ise yasadışı göç konusunun son durumu gerçekte tahmin edilenden de fazladır. Deniz bağlantılı ulaşım yolları ile İspanya, İtalya, Yunanistan, Kıbrıs ve Malta, Doğu Akdeniz sınırında büyük oranlarda gerçekleşmektedir. 1990’ların sonunda küçük ölçeklerde başlayan ve botlarla gerçekleşen kaçak Afrikalı göçmen girişleri İspanya ve İtalya’da büyük insanlık trajedilerine yol açmıştır. Özellikle 2000’li yılların sonlarına doğru son haddine ulaşmıştır. Bölgedeki tüm yasadışı ulaşım (*bilindiği kadarıyla*) küçük deniz araçlarıyla, son derece olumsuz koşullar altında küçük adalar üzerinden (*Lempedusa, Fuerleventura; İtalya*), (*Kanarya; İspanya*), (*Samos; Yunanistan*) gerçekleştirilmektedir. Bu husus ilgili ülkeler için büyük problem teşkil etmektedir. Ayrıca kıyıya varabilenlerin %10’undan fazlasının denizde öldüğü tahmin edilmektedir (Adepojou 2004, 67).

Yeni Dünya Göç Sistemi

Douglas Massey, Yeni Dünya Göç Sisteminin birçok karakteristiğini şöyle tanımlamaktadır. Birinci olarak çoğu göçmenler sınırlı sermayesi olan, düşük iş imkânları oranları ve elverişsiz işgücü rezervi olan ülkelerden gelmektedirler. Gelişen dünyadaki işgücü kaynağı ve talepteki dengesizlik Avrupa’nın sanayileşmesi sürecindekinden çok daha kötüdür. İkinci olarak göç ülkeleri, geçmişte olduğundan çok daha fazla “sermaye-yoğun” ve çok daha az “emek-yoğun” dur. Uluslararası göçmenler artık yüksek segmentli işgücü piyasalarındaki marjinal boşlukları doldurmaktadırlar. Üçüncüsü göçmenlerin bu ekonomik marjinalleşmesi, onların hizmetine olan kalıcı talebe rağmen artık göçmenlere ihtiyaç olmadığına dair sosyopolitik bir algıya yol açmıştır. Ortaya konulan son karakteristik ise dünyada beş göç sisteminin var olduğudur; Kuzey Amerika, Batı Avrupa, Asya-Pasifik, Körfez Bölgesi ve Güney Amerika. Bu bölgeleri besleyen göç ülkeleri; tarihi bağlar, ticaret, politika ve kültürle şekillenmektedir. Buna rağmen bu ülkeler sömürülmüş, fakir ve görece güneylidir (Pellegrino ve Taylor 1998, 5).

Emek göçmenlerinin yarıdan fazlası, mültecilerin ise bundan daha yüksek bir oranı Asya, Afrika ve Latin Amerika menşelidir. Dünyanın geçen yüzyılının seksenli yıllarının sonundan itibaren değişen siyasi, ekonomik ve toplumsal yapısı, eski sosyalist ülkelerin nüfuslarını da gelişmiş kapitalist ülkelerin kullanımına hazır bir işgücü rezervuarı haline getirmiştir. Küresel göç nüfusunun büyük çoğunluğu yeryüzünün güney bölgelerinden Batı Avrupa, ABD ve Kanada olmak üzere Kuzey bölgelerine göç etmek zorunda kalan insanların göç hareketleri sonucunda meydana gelmektedir. Bu nüfusun daha küçük bir kısmı ise coğrafi olarak olmasa da sosyo-ekonomik gelişmişlik ve kültürel “kimlik” açısından Kuzey

ülkesi sayabileceğimiz Avustralya'ya; yine başka bir kısmı ise petrol ihraç eden Ortadoğu ülkelerine göç edenlerden oluşmaktadır (Massey 1988, 233).

İnsan Hakları, Etnisite ve Azınlıklar

Yenidünya sistemi içerisinde göç olgusu, sebepleri ve sonuçlarıyla araştırmacıların ilgi alanında bulunmaya devam etmektedir. Göç süreçlerinin her kademesinde sıkça karşılaşılan İnsan Hakları, Etnisite ve Azınlıklar kavramları da çalışmanın sebep ve sonuç içerikli alanlarında birçok kez kullanılmıştır. Kaynak ülkelerde kimi zaman bu kavramlara bağlı sorunlar göç etme kararının alınmasında büyük rol oynamaktadır. Bazen de aynı kavramlar, hedef ülkede yeni sorunların tanım alanına girmektedirler. Göçmen, yeni yaşam alanında hak ihlalleriyle karşılaşabilmekte ya da kendisini etnisiteye veya azınlıklara karşı yeterli hoşgörünün bulunmadığı hedef ya da transit yaşam alanlarında bulabilmektedir.

Tarihsel olarak insan haklarının ilk önemli belgelerinden Magna Carta şartı, 1215 yılında İngiliz göçmenlerin krala karşı hak ve hukuklarını kabul ettirdikleri bir belge olarak bilinmektedir. Diğer önemli iki tarihi belge de yine İngiltere'de Habeas Corpus (1679) ve Bill of Rights (1689)'ta yayınlanmış deklarasyonlardır. Bu belgelerin bugünkü insan haklarının temelini oluşturduklarına inanılmaktadır. Modern anlamda ise Birleşmiş Milletler, 10 Aralık 1948'de İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ni yayınlamış insan haklarının korunması konusunda uluslararası ve yasal bir zemin sağlamıştır. Göç olgusunun merkezinde bulunan insanın yaşam hakkı, düşünce, ifade, eşitlik, özel yaşam, güvenlik gibi temel hakları ve hukuku bu şekilde garanti altına alınmıştır. 1990'lardan ve özellikle Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra insan hakları kavramı nitelik ve nicelik olarak zenginleşmiştir. Özgür ve demokratik rejimlerde yaşama hakkı, insani suçlar, gıda güvenliği, çevre sorunları, tedavi hakkı gibi konularla ilgili kavramlar uluslararası mahkemelerin, örgütlerin ve yenedünya sisteminin hassas konusu haline gelmiştir (Çakmak 2012, 9-12).

Göç hususunda sebep-sonuç problematiğine değinen bir diğer kavram da etnisite'dir. Etnisite; ya da bir başka deyişle etnik grup kavramı, sosyolojide belirsiz olarak tanımlanmaktadır. Irk terimine karşı etnisite biraz daha geniş bir kavram olarak kabul edilebilir. Bir sosyal oluşumdaki özellikleri, grubun bireylerinin oluşumla özdeşleşmesini, siyasi, kültürel ya da ırk bağlarıyla aidiyeti açıklamak üzere ortaya çıkmış bir kavramdır (Glazer ve Moynihan 1975, 55).

Yukarıda verilen Marksist ve İlkçi sosyolojik görüşle birlikte kültürel görüş te etnisiteyi bireyin iradesinden bağımsız olarak ele almaktadır. Bir başka ifadeyle, etnik aidiyet doğuştan, verili ve tarif edilemez niteliklerle kuşatılmıştır. Bütün toplumlarda var olan irrasyonel bağlılıklar, kan, ırk, lisan, bölge ve benzeri unsurlara dayanır. Sadece üçüncü dünya ülkelerinde değil, modern devletlerde de etnik gruplar veya toplumlar, ilksel gerçeklikler üzerine inşa edilirler. Etnisite kavramı, günümüz siyasal ve toplumsal hayatında belirleyici olan önemli kavramlardan bi-

ridir. Bu kavramı değerlendirmeden yeni etnik oluşumları değerlendirmek mümkün değildir (Taştan 2010, 199).

İlk iki açıklamanın ardından göç olgusunun bir diğer tamamlayıcı ve ayırtdici kavramı olan Azınlık kavramı gelmektedir. Bu terim her ne kadar hukuksal bir kavram gibi görünse de varlığının temelini belirli bir toplumsal-kültürel gerçeklikten almaktadır. Bu kavrama temel oluşturan toplumsal-kültürel gerçeklik “farklı görülme” ya da “ötekileştirilme” fenomenine dayanır. Bu fenomenin toplumsal gerçeklik içindeki karşılığı bazen dinsel farklılıklar olabildiği gibi, bazen de dilsel-kültürel farklılıklar olabilmektedir. Kavrama konu olan olgunun iki yönlü paradigmat boyutu vardır. Bunlar, içerden ve dışarıdan yapılan tanımlar olarak ikiye ayrılmaktadır. Zira, her ne kadar kavram “tek tarafı”, yukarıdan bir belirlenimin konusu olsa da, karşı tarafın böyle tanımlanmak bakımından rızası ve hazırlıklı oluşu da tanımlama bakımından önemli bir etkidir. Bu sebeple böyle tanımlanmaya aday toplumsal grup ve cemaatlerin kendilerini nasıl gördüklerine ilişkin antropolojik bir bakış açısının, yine bu aday grup ya da cemaatin dışarıdan yapılan yaygın tanımı hukuki açıdan önemlidir (Aydın 2005, 122).

Azınlıklar ile ilişkili sorunlar uluslararası haklar bakımından ülkelerin içişleri boyutundan çıkarak evrensel boyuta taşınabilecektir. Bunu gerçekleştirebilmek için, 1947’de Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu tarafından bir tanım yapılmıştır. “Başat olmayan bir durumda olup, bir devletin geri kalan nüfusundan sayısal olarak daha az olan, bu devletin uyruğu olan üyeleri etnik ve dilsel nitelikler bakımından nüfusun geri kalan bölümünden farklılık gösteren ve açık olarak olmasa da kendi kültürünü, geleneklerini ve dilini korumaya yönelik bir dayanışma duygusu taşıyan gruptur (Çakmak 2012, 11). İçeriden ve dışarıdan bakış açılarının oluşturduğu diyalektik içinde biçimlenen ve belirli ölçülerde istikrar kazanan aitlik algısı, toplumsal-kültürel alanda meydana çıkar. Bu noktada, yukarıda sıralanan üç kavrama ek olarak “kimlik” kavramı ortaya çıkar. Bireyin kendini ait hissettiği azınlık grubuna ya da cemaatiyle olan ilişkisini tanımlamak açısından önemli olan kavram göç politikaları üreten kaynak-hedef ülkelerin uluslararası alanlarda hukuken dayanaklı açıklamalarına konu olmaktadır.

Avrupa’da Göç Politikalarının Tarihsel Analizi

Dünya genelinde son dönemlerde göç kontrolünde açık sınır uygulamaları, 20. yy’ın bir fenomeni olarak savunulmaktadır (Pluto 2004; Harris 2001). Ancak bunun gerçekleştirilebilir kolaylıkta olmadığı konusunda feodalizmin mutlak tecrübeleri vardır. Örneğin; 1662’de I. Elizabeth devrinde Papa yönetimindeki topraklarda kölelik hareketleri sınırlandırılmıştı. 1795’te kısmen kaldırılmış ve 1800’de Birleşik Krallık’taki İrlandalılar’ın vatandaşlığı tamamen kabul edilmişti. Sonuçta büyük sayılarda İrlandalı fakir insan İngiltere’ye göç etmişti (Torpey 2000, 66-67). Benzer şekilde 1548’den 1807’ye kadar Alman topraklarında ve

Prusya köylüleri arasında kalıtsal kölelik (*hereditary servitude*) ve diğer ağır devlet kontrolleri gevşetilmesi sonucunda serbest kalan işgücünün serbest pazarlara yöneldiği görülmüştür (Torpey 2000, 59). Feodal dönemde gerçekleşen bu iki lokal örnek nitelikli işgücünün kontrolü açısından mobilitenin sakınılması gereken bir toplumsal olgu olduğu kanaati oluşturmuştur. 1820'lerden itibaren özellikle Büyük Britanya'da serbest ticaret koşullarıyla birlikte büyük bir göç süreci başlamıştır (Timmer ve Williamson 1998, 739-771). Almanya 1856'da göçmen hakları konusunu ilk kez gündeme getirmiş, ısrarlar üzerine göçmenlerin hakları ve yerleşim izinleri kendilerine verilmiştir. Takip eden birkaç yıl içerisinde Alman topraklarında (Hollanda dâhil) ve aynı zamanda karşılıklı anlaşmaları kabul eden İngiltere, Fransa, Belçika ve İskandinav ülkeleri gibi Avrupalı devletlerde göçmen kontrollerinin gevşetilmesi gerçekleşmiştir (Torpey 2000, 77). Ancak, küreselleşme trendleri evrensel anlamda dünyada ve 1870'lerdeki Amerika, Kanada, Arjantin ve Brezilya'da yavaş yavaş göçü kısıtlamaya başlamıştır (Timmer ve Williamson 1998, 739). Amerika'da 1918 kongre döneminde hem dış göç hem de iç göç kısıtlanırken aynı yasa 1919'da sadece dış göçü kapsayacak şekilde değiştirilmiştir (Torpey 2001, 264). 1920ler'deki göç sınırlamalarının evrensel sonuçları Amerika'nın büyük bir hedef ülke haline dönüşmesine kadar devam etmiştir (Andreas ve Snyder 2000, 31-54).

İngiltere, 1905'te Doğu Avrupa kaynaklı Yahudi göçü korkusuyla kısıtlama politikaları başlattı. 1930'a kadar İngiltere'de İrlandalı göçmenler dahil sadece %1'lik bir yabancı popülasyon mevcuttu. Eşzamanlı olarak otoriter rejimlerin hâkim olduğu Sovyetler Birliği, Almanya, İtalya, İspanya ve Portekiz gibi ülkeler içinde de göç kontrolleri ve sınırlamalar yeniden dirilmişti. Böylece, II. Dünya Savaşı öncesinde, birçok ülke mutlak feodal dönem kısıtlamacılığı şartları benzeri bir göç yönetimi uygulamasını başlattı. 19. yy'ın sonlarından başlayarak küreselleşme sürecinden uzaklaşıldı. Ağır ve kısıtlı ticari faaliyetlerle birlikte işgücü de görece serbest kaldı. Bununla birlikte, 20. yy'da, geri döndürülemez bir göç yönetimi değişimi görüldü. Değişim, ulus devletle birlikte lokal seviyede yetkinin yer değiştirmesi anlamına geliyordu. Otoritenin yer değiştirmesi büyük bir kapasite zorlamasına ve modern teknoloji-dökümantasyonun faydasında artış meydana getirdi. Modern Refah Devleti'nin özelliklerinden biri olan bireysel özgürlükler ve liberal yaklaşım, merkezi otoritenin müdahaleci devlet algısıyla uyumuyordu. Böylece merkezi otorite II. Dünya Savaşı'ndan sonra gelişen Modern Dünya Sistemi içerisinde yerini kaybetti (Torpey 2000, 38).

Modern refah devleti vatandaşlığı ve milliyetçiliğin yükselmesiyle birlikte çağdaş göç yönetiminin köşetaşlarından biri daha yerini almış oldu. Savaş sonrası insan hakları koruma sistemleri, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi nezdinde yeni akım kapsamında gerçekleşmiştir. Vatansız insanlar ve mültecilerin korunması

için 1949 Cenova Konvensiyonları rehberlik etmiştir (Skran 1995, 78). İşgücüne gelince ILO, 1949'da şu anda 45 ülke tarafından onaylanan vasıfsız işgücü politikasını içeren bir anlaşma ortaya koydu. Bu anlaşma Kuzey Avrupa'da ekonomik genişleme sürecinde takip edilecek temel yönelimler ve gerekli misafir işçi kaynağını sağladı (Cenova 1949). Özellikle, Yeni Dünya'nın yerleşimci toplumlari (Avusturyaya, Kanada ve ABD) geçici işgücü göçünden ziyade kalıcı göçü tercih ettiler. Bu yaklaşımı 1980'lerin sonuna kadar sürdürdüler (Freeman ve Birrell 2001, 525-551). Ekonomik refahta artışın görüldüğü 1950'lerin ve 1960'ların sonlarında gelişmiş dünyanın çoğunda işgücü kıtlığı hâkimdi ve göçe olan ekonomik ihtiyaç açıkça ortadaydı. Göç türü ise tarihi, kültürel ve coğrafik parametrelere göre çeşitlilik gösterdi. Örneğin; Fransa, Hollanda ve Birleşik Krallık gibi kolonileşme sonrası ülkelerde koloniyel vatandaşlık yükseldi. Almanya, Avusturya, İsviçre ve Belçika kendilerinin geçici işgücü olarak tanımladığı (*Gastarbeiter*) işgücüne güveniyorlardı. Yeni Dünya ise kalıcı göçü teşvik ediyordu. Güney Avrupa ise öncelikle Kuzey Avrupa'ya işgücü ihracatçısı konumundaydı. 1973'teki petrol krizleri göç politikası tarihinde açık bir dönüm noktasıdır. Kuzey Avrupa ülkeleri, vasıfsız misafir işçi alımını durdurdu ve başarısız da olsa mevcut olanları da geri göndermeye çalıştı. Güney Avrupa ülkeleri politika değişikliği ile ilgili geçişlerine işgücü ihracatından uzaklaşarak başladı. Öncelikle kendi işçilerinin dönüşüyle ve daha sonra 1980ler'de başka yerlerden işgücü alımıyla devam ettiler (Pellegrino ve Taylor 1998, 5).

Avrupa'da Göç, Kapasite ve Çözümler

Kısmen Kanada, ABD ve Birleşik Krallık hariç olmakla beraber 1974'ten bu yana göç politikası seçeneklerinin çoğu açık şekilde donmuş durumdadır. Buna rağmen, ABD ve Birleşik Krallık'ta dahi yasadışı göçmenlerin ve sığınmacıların girişi temel ucuz yasadışı işgücü olanağı sağlamıştır. Bu yüzden resmi göç politikaları konunun sadece bir bölümüdür (Freeman ve Birrell 2001, 525-551). Fakat vasıflı işçiler ve aile göçünü destekleyen bir puan sistemi ile de olsa onyıllardır göreceli olarak açık bir göç politikasına büyük çapta yasadışı göç eşlik etmektedir. Avrupa'da, Güney Avrupa ülkeleri diğerlerine kıyasla az yasal göçmen kabul etmiştir. Çoğu göç vize süresini aşma, yasadışı çalışma ve yasadışı girişten etkilenmiştir. Dolayısıyla, yasallaştırma programları yoluyla kısa süreli yasal statüler verilmiştir.

Toplam göç ve istihdam genel olarak, Kuzey Avrupa ülkeleri veya geniş Anglosakson dünyasında sınırlandırılmış görünse de, yasadışı göç ve yasadışı çalışma, Güney Avrupa'da da sınırlandırılmamıştır. Massey, devletin kısıtlayıcı göç politikalarının uygulama kapasitesinin yasadışı göçün dünya çapında tutarlı olarak neden yükselme eğiliminde olduğunu teorize eden bir denemeyi ele almıştır. Otoriter körfez ülkelerinden göçü destekleyen yapılarıyla geleneksel yerleşik

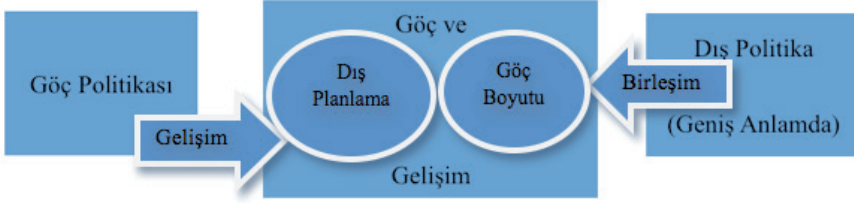
ülkelere kadar değişen devlet kapasiteleri ile ilgili bir düşünce dizisi ortaya atılmaktadır. Bu yaklaşımla ilgili sorun Körfez devletlerinin dahi yüksek rakamlarda yasadışı göçmenlerinin olduğudur. Aslında bu ülkelerin kaç tane göçmen işçisi olduğu hakkında çok az bilgileri var gibi görünmektedir (Massey 1999, 303-322).

Alternatif bir yaklaşım, işgücü pazarının ihtiyaçlarına göre devletin göçü yönetme kapasitelerinin neden bu kadar yetersiz görüldüğünü sorgulamaktadır. Bu sorgulamaya iki açıklama sunulabilir. Birincisi; hemen hemen tüm ülkeler için yakın gelecekteki ekonomik ihtiyaçları tahmin etmek zor, ki bu tahminler sıklıkla geçici işgücü ihtiyacını ya gözardı ederler ya da olduğundan fazla gösterirler. Ayrıca değişen piyasa şartlarına çabuk tepki veremezler. Yanlış tahminin sonuçları kötüdür. Özellikle, işverenler, yasadışı göçmen işgücünü kullanmada daha fazla güven ve esneklik bulurlar. İkincisi ise, göç politikasının liberalleştirilmesi politik bir yere konmak zorundadır. Eğer, seçmen göçmen işgücü ihtiyacına ikna olmamışsa veya iş mücadelesi ya da maaş seviyeleri konusunda kendini tehdit altında hissediyorsa, bu politikanın takip edilmesi olası değildir (Baldwin ve Edwards 2005, 8).

Yukarıda belirtildiği gibi 1974'teki "durağan" göç politikası gelişmiş kapitalizmdeki üretim faktörlerinin artan liberalleştirilmesi ışığında ilk bakışta kafa karıştırıcı görünür. AB'de artan ticaret ve sermaye aktarımı ve devlet firmalarının düzensizleştirilmesi ile buna eşlik eden işgücü hareketinin serbestleştirilmesi gerçekleşmiştir. 19. yy'ın sonlarındaki küreselleşmenin dönemsel benzer yönleri de aynı şeyi ortaya koymaktadır. Buna rağmen gerçekleştiği görülen şey ise, hükümetlerin sermaye aktarımı ve para birimlerinin kontrolünü kaybettiklerini ve pazarlarını küresel ticarete açarken göç politikalarını kontrol altına almaları aslında ülkenin sınırlarının korunması ile eş anlamlıdır. Yani egemenliğin son kalesidir (Schain 2004, 150-170). Aslında ekonomik krize mantıklı bir tepki olarak görülen kısıtlayıcı göç politikaları, ekonomik zorunluluklardan bağımsız hale gelmiştir. Pragmatikten çok ideolojik ve milliyetçi politik bağlamlarla sıkı sıkıya bağlıdır (Pastore 2007, 56-62). Özellikle ulusal güvenliği veya terörizme karşı alınan önlemleri ilgilendiren her gelecek kriz daha sıkı sınır kontrolü ve kısıtlayıcı göç politikasıyla bağdaştırılabilir (Adamson 2006, 165-199). Göç yönetiminin bu şekilde politikleştirilmesinin sonucunda yasadışı göç ve yasadışı istihdam modern kapitalizmin temel yapısal bileşenleri haline gelmiştir (Palidda 2005, 63).

Bunlara paralel olarak kısmen tepki niteliğindeki ilginin bir sonucu da Kıta Avrupası'nda ve diğer gelişmiş bölgelerde dış politika ve kalkınma süreçlerinin etkilenmesidir. Bu konuyla ilgili olarak Pastore, politikalandaki göç ve gelişimi aşağıdaki gibi açıklamaya çalışmıştır. Şekilde, Avrupa merkezli göç politikalarının iki boyutundan bahsedilmektedir. İçerdeki göç politikasının geliştirici misyonu ile sürece etki ettiği görülmektedir. Diğer boyut ise dış etkenlerin sürece

(kültürel kimlik ve farklılıklar gibi) birleştirici misyonuyla etki ettiğini vurgulamaktadır.

Şekil 2: Politika Alanında Göç ve Gelişim

Kaynak: Pastore Ferruccio. “Migration and Development (M&D) Policy Field” Critical Remarks on an Emerging Policy Field. Routledge Press. London,2009 s:56-62

Yasadışı göçün daha iyi bir yaşam ve dünyanın en zengin ülkelerinde iş bulmak için bilinen en etkili yol olduğunu, önceki göçmenler ve potansiyel göçmenler gayet iyi bilmektedirler. Aynı zamanda, kulaktan dolma bilgiler yoluyla şunu da biliyorlar ki, vasıfsız veya vasıflı işçiler için yasal olarak göç etmek hiç kolay bir yol değildir. Bu yüzden 21. yüzyılın başında yasadışı göç olgusu yapısal anlamda içselleşmiş olarak tanımlanabilir. Akdeniz’deki küçük adalara botlarla Afrikalılar’ın durmaksızın gelişi insani bir krizdir. Bu kriz dünya göçünün yaklaşık otuz yıldır yanlış yönetilmesinin bir sonucudur. Ancak, yapısal sorunlar kolay çözümlere sahip değildir. Yasadışı göç bir istisna değildir. Küresel ısınma veya diğer temel sorunlar gibi hükümet politikaları da neredeyse evrensel olarak yenilenebilir niteliktedir.

Yasadışı göçün, önemli sonuçlarından birisi de güvenlik boyutudur. Hedef ülkelerdeki toplum yaşamına etki eden yabancı akını, çoğu zaman ekonomik veya siyasi yönleriyle ele alınmaktadır. Oysa 11 Eylül sonrası dönemde batıda, güvenlik alanında yüksek hassasiyetler oluşmuştur. Bu durum, AB ve ABD içerisinde göç politikalarının güvenlik penceresinden değerlendirilmesi sonucunu meydana getirmiştir.

Etnopolitik Çatışma Alanları

Avrupa’nın, birikim ve tecrübeleri ile en başından beri göz önünde tuttuğu bir konu da etnopolitik çatışmalar ve anlaşmazlıklardır. Bu husus farklı perspektiflerden analiz ediliyor gibi görünmektedir. Bir taraftan, genel eğilimin yanı sıra Batı Avrupa içerisinde çoktan içselleşmiş duruma gelmiş iken diğer üyeler arasında demokrasi, insan hakları ve vatandaşların hukuk kuralları kazanımları an-

lamına gelmeye devam etmektedir. Üstelik farklılıklara saygı, anadil veya inanç konuları da arka planda durmaktadır. Ancak son dönemde AB'nin resmi ideolojik perspektifi şekil yönünden tanımsız direktifler ve politikalar içermektedir. Ayrıca, üye ülkeler içerisindeki azınlık-çoğunluk inançlarının yönetimindeki tek enstrüman da birliğin bu normatif ve kurumsal uzak duruşundan ibarettir. Şimdilik hem birlik içerisinde hem de sınırlara komşu ülkelerde bu çalışmalar başarı ile yönetilmiştir. Sorunlu bölgeler olan Kuzey İrlanda, Bask Bölgesi ve Korsika farklı şiddet seviyelerinde zamam zaman insan yaşamlarının sona ermesiyle sonuçlanan hadiseler zemin olmuştur. AB sınırları içindeki diğer devletler, etnopolitik sorunlu ilişkilerin içerdiği ikincil alanlardaki bu tip hadiselerden mevcut gerilim itibarıyla paylarına düşeni almışlardır. Bu ilişkiler fiziksel güvenliği olduğu kadar bireysel vatandaşlık ve devletin yanında diğer güvenlik boyutlarını da içerir. Örneğin; etnopolitik çatışma, acil çözüm üretilmez ise, uzun vadede sosyo-ekonomik güvenlik sorunlarına da sebebiyet verecektir.

AB içindeki bu çatışmalar, bir bütün olarak 2004'teki genişlemeden önce düzenli ve iyi planlanmış bir haldeyken üye devletler kısa sürede bu çatışmalarla yüzleşmek zorunda kalmıştır. Sonuçta üye devletlerin geneli tarafından aktif engellemeyle bu sorunların birlik içi antlaşmalar seviyesinde çözülmeyeceği sonucuna varılmıştır. Diğer taraftan, merkez Avrupa'ya uzakta bulunan post-komünist Doğu Avrupa'nın büyük kısmında 1990'ların başından itibaren AB'ye adaptasyon için daha fazla politika yürütülmekteydi. Çatışmalar birliğin dışında fazla tehlikeli görünmüyordu. Ancak, hem kısa vadede hem de mümkün olan uzun vadede genişleme yoluyla bu sorunlar birlik içerisine taşınacaktı. Diğer bir deyişle, AB'nin "yeni komşuluk" anlaşmaları bu potansiyeli artırıyordu.

AB büyümesinin bir başka pratik sonucu da komünizmin çöküşü olmuştur. Soğuk savaş sonunda Avrupa'daki politik ve ekonomik büyüme hacmi AB dışındaki bu ülkelere de yaramıştır. Tüm bu gelişmeler AB içinde kurumsal ve etkili bir etnopolitik sorunla mücadele yönteminin doğmasına sebep olmuştur. Öncelik olarak amaçlanan üye olmayan ülkelerde ve daha dışı kapalı ilişkilerde birliğin yaygın dış güvenlik politikasını etkin kılmaktır (Wolff ve Rodt 2008).

Göç olgusunda önemli bir diğer nokta ise, etkileyen aktif göçmenlerin ve etkilenen pasif yapının varlığıdır. Zaten birliğin tüm çabaları göçler neticesinde mevcut ideal dokusunun bozulmasını engellemeye yöneliktir. Her ne kadar Balkanlar, Kuzey Afrika ve Orta Doğu'dan Avrupa'ya ve dünyanın diğer endüstri merkezlerine işçi göçü için özellikle ikinci dünya savaşından sonraki dönem bir milat olarak değerlendirilse de, son yıllarda küreselleşmenin kazandırdığı ivme, bu göçü tetikleyen bir faktör olmuştur. Bu göç dalgası kapsamında yine küreselleşmenin etkisiyle yukarıda sıralanan tüm bölgelerde yaşayanlar için Avrupa ve Kuzey Amerika önemli bir hedef alan olmuştur.

Avrupa'ya yapılan göçler incelendiğinde, birliğin münferit göçmenler dışında, kitlesel akımlara da maruz kaldığı rahatlıkla görülebilmektedir (Göç Strateji Belgesi 2003). Kitlesel göç hareketlerinin ilkinde kaynaklık eden durum, II. Dünya Savaşı'nı izleyen yıllarda yıkılan ekonomilerini yeniden inşa etmek üzere Batı Avrupa devletlerinin işgücü ihtiyacını karşılamak üzere başlamıştır. Bu bağlamda Batı Avrupa, savaşın ertesinde, eski sömürge ülkelerinden ve diğer üçüncü dünya ülkelerinden gelen işçi göçüne sahne olmuştur.

1990'lara gelindiğinde komünizmin çöküşüyle birlikte AB içerisindeki sınırların korunmasız hale gelmesi, küreselleşmeyle birleştiğinde kitlesel göçün kısmen açıklayıcısı olmuştur. Avrupa'da bugün yer yer yaşanan ırkçılık ve yabancı düşmanlığı, buna paralel gelişen nefret suçları, göçmen karşıtlığı ekseninden bağımsız değerlendirilemez. Özellikle yabancı düşmanlığının beslendiği lokomotif güçlerden bir tanesi de göçmen karşıtlığıdır. Göç dalgasının Avrupa'da yarattığı etnik ve kültürel heterojen yapı bu sorunların kaynağı olarak gösterilebilir. Çünkü siyasi, sosyal ve iktisadi her türlü açmaz, bu heterojen yapının bir sonucu olarak görülebilmektedir. Aradığı refahı, hak ve özgürlükler ortamını kendi ülkesinde bulamayan göçmenlerin AB sınırları içerisindeki müreffeh ülkelere kimi zaman yasal yollardan kimi zaman da yasadışı olarak yönelmesi, birliğin göç politikalarını gözden geçirmesine, sınır kontrollerini yaygınlaştırmasına, vize uygulamalarını koymasına neden olsa da, bu önlemler her zaman istenilen sonucu vermemektedir. Çünkü yasal yollarla birliğe giremeyen insanları organize bir şekilde toparlayan ve AB sınırlarına sokan suç örgütleri teşekkül etmiştir. Bu durum insan ticareti (*trafficking in persons*) denilen sorunu gündeme getirmiştir. Göçmen kaçakçılığı ve insan ticaretiyle mücadeleyi zorlu kılan temel psikolojik dinamik, suça iştirak eden organize örgüt ya da grupların mensuplarının bu işi zorda kalmışlara yardım olarak yorumlamalarıdır.

SONUÇ

Göç ilişkilerinin incelenmesinde uluslararası aktörlerin müşterek organizasyonlar oluşturduğu görülmektedir. Bu durum göçü meydana getiren faktörleri kısmen ortadan kaldırırken Avrupa ekonomi-politiğinde daha derinlikli analizler yapmaya olanak tanımaktadır. Gelişen konjunktürde güvenlik sorunlarını minimize etmek amacıyla oluşturulan önleyici güçler (*preventive forces*) AB-NATO işbirliğine örnek olarak gösterilebilir. Entegrasyon tanımlamaları ve son dönem ortak operasyonlar Avrupa anakarasına doğru büyüyen göçün formatını da değiştirmektedir. AB büyüme trendleri altıncı paket olarak tanımlanan süreçte doğu Avrupa odaklı bir yönelim göstermektedir. Bahsi geçen büyümenin gerçekleşebilmesi açısından bölgenin etnik yapısı önemli bir role sahiptir. NATO kaynaklı askeri çözümler doğu Avrupa'da olası çatışmaların neticesinde zorunlu toplumsal

mobilitenin de şekillenmesinde etkilidir. Böylesi bir değişim Avrupa'daki göçün yalnızca ekonomi sebepli olmadığını düşündürmektedir. Üstelik hedef ülkelerin sadece batı Avrupa ile sınırlı olmadığını da tarihsel bazı gerekçelerle açıklamak mümkün görünmektedir. Örneğin kuzey Amerika ve Avusturalya II. Dünya Savaşı ve daha öncesinden bölge kaynaklı göçmenlerin hedefinde bulunmuştur.

2000'li yıllardan –özellikle 11 Eylül olayından- sonra AB ve ABD'nin her ne koşul altında olursa olsun göçmenlere duyduğu hoşgörü perspektifinin inandırıcılığı azalmıştır. Batı medeniyetinin tek eksenli ve tek istikametli siyasi kültürü göç politikalarının yapımında 11 Eylül tecrübesinin ışığında yeni arayışlara yönelmiştir. Böylesi bir tarihi tecrübe içerik açısından rasyonel politikalardan uzaklaşmakla birlikte birey güvenliğinden teritoryal güvenliğe doğru kaymıştır. Haliyle, farklı senaryolara uyum geliştirebilecek diplomatik bir duruş batı için şimdilik yeterince uzak görünmektedir.

Yeni dünya sisteminin zorlayıcı paradoksal ilişkisi, kaynakta bulunan az gelişmiş ülkeler ile hedef ülkeler arasındaki dolaylı ya da defacto müdahaleler neticesinde meydana gelmektedir. Ortadoğu, Güney Asya, MENA ve Sahra altı ülkelerin göç tanımları yapılırken hemen her resmi ya da gayri resmi açıklamada bu bölgelerin jeopolitik konumlarına atıf yapılmaktadır. Küresel dengelerle çıkar merkezli bağımlılık etkileşimleri süper-hegemonik güçlerin amaçlarını pekiştirmektedir. Bu konudaki en önemli göstergelerden birini de ekonomik-siyasal stratejinin yanı sıra kültürel statükunun güçlü bir biçimde yerleştiği gerçeği oluşturmaktadır. Hem de soğuk savaş parametrelerinin ortadan kalktığı yeni düzen içerisinde merkez-çevre dinamiğinin tarihsel yoğun temposu daha da hızlanırken bunu söylemek hayli kolaylaşmıştır.

Teritoryal devletin kabusu olan fiziki sınır kaygısı kademeli bir biçimde –zaman zaman da entegrasyon kılıfına uydurularak- bölgesel etkinliklerle giderilmeye çalışılmaktadır. AB'nin politik ve psikolojik sınırlarında bulunan görece düşük ekonomik devirli ve kısmen umut vaadeden ülkeler olası göç hareketlerinin ara istasyonları rolünü üstlenmiş durumdadırlar. Avrupa'nın yakın kara havzası ile deniz irtibatının bulunduğu bölgelerde (Balkanlar, MENA ve Kafkaslar) yukarıda açıklanmaya çalışılan yeni stratejinin örneklerini oluşturmaktadır. 2010 yılının son aylarından itibaren Arap coğrafyasında başlayan ve gittikçe büyüyen toplumsal hareketlerin batı açısından ilk ve kurumsal değerlendirmeleri 2011'in Mart ayında Paris'te toplanan zirve ile başlamıştır. Devamında BM kararları çerçevesinde AB'nin silahlı güçlerinin de kullanılması kararlaştırılmıştır. Ancak kısa bir zaman sonra NATO mevcut operasyonların yönetimini ele aldığı açıklanmıştır. Bu örnek AB'nin önleme kapasitesi ve göç yönetimi hususlarında kısıtlı bir varlık gösterdiğinin açık bir kanıtıdır.

KAYNAKÇA

- A Adepoju, 'Trends in international migration in and from Africa', in D Massey & JE Taylor (eds), *International Migration: Prospects and Policies in a Global Market*, Oxford: Oxford University Press, 2004, p. 65.
- A Pellegrino & JE Taylor, *Worlds in Motion*, Oxford: Oxford University Press, 1998, p. 5.
- A Portes, 'Toward a structural analysis of illegal (undocumented) immigration', *International Migration Review*, 12 (4), 1978, p. 470
- A Timmer & J Williamson, 'Immigration policy prior to the 1930s', *Population and Development Review*, 24 (4), 1998, p. 739-771
- AA, Afolayan. 'Issues and challenges of emigration dynamics in developing countries', *International Migration*, 39 (4), 2001, p. 10.
- Andreas & Snyder, *The Wall around the West*, Rowman & Littlefield Publishers, 2000 p. 31-54
- Aydın, Suavi. "Azınlık Kavramına İçeriden Bakmak", *Türkiye'de Çoğunluk ve Azınlık Politikaları Avrupa Birliği Bütünleşme Sürecinde Yurttaşlık ve Azınlık Tartışmaları*. Derleyen: Ayhan Kaya, Turgut Tarhanlı. TESEV İstanbul-2005
- Bahar, Halil İbrahim. "Sosyoloji" USAK (Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu), Ankara, 2008
- Borjas, George J. "Economic Theory and International Migration", *International Migration Review*, 23, s. 457-485
- Böhning, Wolf R. *The Migration of Workers in the UK and the European Community*, Oxford: Oxford University Press, 1972. "Continuities in Transnational Migration: An Analysis of Nineteen Mexican Communities", *American Journal of Sociology*, 99, 1994, p. 1492-1533
- Çakmak, Haydar. "Avrupa Birliği'nin Etnik Yapısı", *Avrupa Birliği'ndeki Halkların Kökenleri ve Gerçekler*. Kripto Yayınları. Ankara-2012
- de Haas, Hein (2005) *Migration, Remittances and Regional Development: The Case of the Todgha Oasis, Southern Morocco*. Paper presented at Ceres summer school 2005 "Governance for social transformation" Institute of Social Studies, The Hague, 28 June 2005.
- Everett S. LEE. *A Theory of Migration*, University of Pennsylvania, Nisan 23, 1965 ("Population Studies Center Series in Studies of Human Resources," No.1)
- F, Adamson. 'Crossing borders: international migration and national security', *International Security*, Summer 2006, Vol. 31, No. 1, p. 165-19 Posted Online
- F, Pastore. 'Europe, migration and development: critical remarks on an emerging policy field', *Development*, CESPI, Uluslararası Politika Merkezi, Göç Çalışmaları, Raporu. 50 (4), 2007, p. 56-62.
- G, Freeman & B, Birrell. *Population and Development Review*, 'Divergent paths of immigration politics in the United States and Australia' Article first published online: 27 JAN 2004, Volume 27, Issue 3, p. 525-551, September 2001

- Glazer, Nathan ve Moynihan, Daniel P. "Ethnicity: Theory and Experience" Harvard University Press. Temmuz-1975
- Göç Strateji Belgesi. AB Bakanlığı Resmi Web Sitesi, <http://www.abgs.gov.tr/>
- H Olesen, 'Migration, return and development', *International Migration*, 40 (5), 2002, p. 125–150.
- J Torpey,-a- *The Invention of the Passport*, Cambridge: Cambridge University Press, 2000, p. 66–67.
- J, Salt & J, Stein, 'Migration as a business: the case of trafficking', *International Migration*, 35 (4), 1997, p. 467–494.
- Lee, Everett S. "A Theory of Migration", Cambridge Press, 1969
- M Baldwin-Edwards & M Schain, 'The politics of immigration', *West European Politics*, 17 (2), 1994, p. 1–16.-a
- M, Baldwin-Edwards, 'Semi-reluctant hosts: Southern Europe's ambivalent response to immigration', *Studi Emigrazione*, 39 (145), 2002, p. 33.
- M, Schain. 'The politics of immigration', The symbolic role of border controls in the Schengen area is also noted in K Groenendijk, 'Reinstatement of controls at the internal borders of Europe: why and against whom?', *European Law Journal*, 10 (2), 2004, p. 150–170.
- Massey, D. 'International migration at the dawn of the twenty-first century: the role of the state', *Population and Development Review*, 25 (2), 1999, p. 303–322
- Massey, Douglas S. "Social Structure, Household Strategies and the Cumulative Causation of Migration", *Population Index* 56, 1990, p.3-26. Harvard University Press, Cambridge, 1993
- N Harris, *Thinking the Unthinkable: The Immigration Myth Exposed*, London: IB Tauris, 2001; and T Hayter, *Open Borders: The Case against Immigration Controls*, London: Pluto, 2004.
- Notably EG Ravenstein, 'The laws of migration', *Journal of the Royal Statistical Society*, 48, 1885, p. 167–227.
- ORSAM, "Küresel Göç ve Avrupa Birliği ile Türkiye'nin Göç Politikalarının Gelişimi", Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi Rapor No:123, Black Sea International Rapor No:22, Haziran-2012
- P. Martin, *Bordering on Control: Combating Irregular Migration in North America and Europe*, Migration Research Series No 13, Geneva: International Organisation for Migration, 2003, p. 6.
- Pagliani, Paola. "The Human Development Approach and People with Disabilities" IDP, 2010 Report
- Palidda, S. "The New Management of Migrations". *History and Antropolgy. Racial Criminalization of Migratnts in the 21st Century*, Ed: Prof. Salvatore Palidda, Farnham-2005

- Pastore Ferruccio. "Migration and Development (M&D) Policy Field" Critical Remarks on an Emerging Policy Field. Routledge Press. London,2009 s:56-62
- Skran, C. Refugees in Inter-war Europe: The Emergence of a Regime, Oxford: Clarendon Press, 1995.
- Smaghi, L.B. (Aktaran, Dinç 2012) "Why Enlarge the EU? A look at the Macroeconomic Implications" The International Spectator, 2:51-63.
- Sönmezoğlu, Faruk. Uluslararası İlişkiler Sözlüğü, s. 555,487 Haz. Ülke Arıboğan, Gülden Ayman, Beril Dedeoğlu. Der Yayınları, İstanbul-2005
- Stefan Wolff, Annemarie Peen Rodt. "the EU and the Management of Ethnic Conflict", The Protection of Minorities in the Wider Europe. p.128-150, Palgrave, Macmillan, London-2008
- Taştan, Yahya K. Siyaset ve Kültür Dergisi, "Etnisite Kuramları", Düşünce Dünyasında Türkiz. Sayı: 6-2010
- Yılmaz-Başçeri, Esin. "Uluslararası Politikada Yeni Alanlar, Yeni Bakışlar", "Uluslararası Göç". Derleyen. Faruk SÖNMEZOĞLU. Der Yayınları-248. İstanbul-1998